

לזה זמן. ואחר כך, מה שמשתדל וקונה על ידי פעולותיו — זה נשאר לו לעולם-הבא גם כן, כי זה הוא חלקו בשורשו, אבל מה שרואה ואין לו בזה קנין גמור, זהו רק בעולם הזה, שיכול לראות אור למעלה ממדרגתו, אבל לעה"ב, שם ישאר בידו רק מה שקנה ע"י השתדלותו, שזה שייך לו בשורשו. (מי השלוח — ח"ב, ליקוטי הש"ס).

וכן הזכיר ענין זה תלמידו, הר"צ הכהן זצ"ל, 'שמעתי...!' ב'רסיסי לילה' (גב, ד"ה ובקריעת) וב'קדושת השבת' (ז, עמ' 53), שלפי מחשבת בני אדם — שזהו הסלקא דעתין' — כשמשיג הדבר בראיה, חושב שכבר השיגו ושהוא בקנין, אך האמת אינה כן. ובזה פרש (ב'קומץ המנחה' סה) את דברי המדרש — ב"ר סוף פרשה סד. רמז נוסף בדברי הגמרא, ע' בספר הק' בית יעקב — ריש אמור.

דף ג

'שבועה זו מדרבנן היא כדרכי יוחנן, דאמר רבי יוחנן שבועה זו תקנת חכמים היא שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חברו' — גם בשאלה לא סברנו שהיא שבועה דאורייתא, אלא תקנה משום חשש שקר, ולכך שאלנו מסומכוס, שגם שם שייך טעם זה. ותרצו שטעם התקנה כדר' יוחנן, ולא תקנו כן בהיא דסומכוס, כי הספק הנולד שם אינו מצוי (תוס' הרא"ש; רש"י).

ואף לפי מה שרצו להלן בסמוך להוכיח ממשנתנו דין שבועה דאורייתא בעדים מעידים על מקצת — כתב הרשב"א שודאי אין שבועת משנתנו מדאורייתא, שהרי כל הנשבעים בתורה נשבעים ולא משלמים ואלו האוחזים בטלית נשבעים ונוטלים. ואולם מרש"י (ד. ד"ה אגן סהדי) יש לדקדק שלפי מה שסברנו להוכיח ממשנתנו הרי זו שבועה דאורייתא. אך מכל מקום לפי דחיית הגמרא את ההוכחה, ודאי לכולי עלמא אין זו שבועה דאורייתא. וכן מבואר בגמרא להלן ד סע"א.

'מאי שנא דלא אמרינן נפקיה לממונא מבעל-הבית ויהא מונח עד שיבא אליהו' — לאו דוקא קאמר, שאם רוצה בעה"ב — ישאיר מעותיו בידו עד שיתברר הדבר [לפי סברת המקשה], אלא מדובר שרוצה לשלם ומעותיו בידו, אלא שאינו יודע למי לשלם, ועל זה אמרו שיניח מעותיו ביד בית דין (עפ"י הנצי"ב).

ולכאורה הלשון 'נפקיה לממונא...' לא משמע כן. ויש מקום לומר שאסור לו מצד איסור גזל להחזיקו בידו. עוד יש לומר שבנתינה לב"ד יותר מסתבר שהרמאי יודה מאשר אילו ישאר ביד הנפקד, שאז סובר ומקוה שמא יתרצה הנפקד לפשר ביניהם, או שיעשה עמו קנוניא — לכך הצריכו להוציא הממון מידו, שע"כ אולי יודה הרמאי.

'התם היינו טעמא, דאמר ליה חנוני לבעל-הבית אנא שליחותא דידך קא עבדינא, מאי אית לי גבי שכיר, אע"ג דקא משתבע לי לא מהימן...' — ואין לומר כן גם בנידון הראשון, 'אני הפקדתי גבך מאתים ונתחייבת להחזיר לי, מאי אית לי גבי מפקיד אחר' — שהרי אין לאחד מהמפקדים נאמנות להוציא מיד השומר בלא הוכחה, אבל חנוני על פנקסו הלא נאמן לטעון ללא שום ראיה שעשה שליחותו, ולהוציא מבעל-הבית, שהרי אינו חייב לפרוע לפועלים בעדים דוקא (עתוס' ועוד). וכן הפועל — החייב שחייבים לו הוא ודאי, ובעל הבית אומר 'איני יודע אם פרעתין', הלכך חייב (כמשנת ב"ק קיח). ואם משום הכחשת החנוני — יכול הפועל לטעון שאינו מאמינו אף בשבועה (עפ"י גליונות קהלות יעקב).

ומהר"ם שייך תירץ שכיון שמדובר שהפקידו שניהם בכרך אחד (ע' להלן לז), והרי ידע האחד בהפקדת חברו ולא חשש לכך, הלכך אין להם טענה על השומר.

'מאי שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מק"ו, שלא תאמר...' — לשון זו שנקט 'שלא תהא...' ולא: 'שהעדאת עדים גדולה מהודאת פיו מק"ו', משתמע ממנה שיש סברא וטעם לחייב שבועה בהודאת פיו יותר מהעדאת עדים, אילולא הק"ו (תוס' הרא"ש).

'מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע...' — ע' רש"י ותוס'. ולכאורה איכא לפרושי מפני מה לא נימא המוציא מחברו עליו הראיה (הערת הגר"א נבנצל שליט"א).

(ע"ב) 'אמרו לו: מה אם ירצה לומר מזיד הייתי — יפטר' — רש"י פרש משום 'מה לי לשקר'. ותמהו התוספות הלא מיגו במקום עדים אינו כלום. ופרשו הם שמדובר שלא התבררה כוונתו הראשונה, ויכול עתה לפרש דבריו ולומר לא אכלתי שוגג אלא מזיד. והרמב"ן קיים פירוש רש"י וביאר שחייב קרבן שונה משאר דברים, שהוא דבר הנוגע לעצמו ואין לו עסק עם אדם אחר, והרי אפילו חייב קרבן אם אין נוח לו להביאו אין ממשכנים אותו — הלכך לענין זה נאמן האדם עצמו יותר ממאה איש. [ואמנם צריכים אנו לסברת 'מה לי לשקר', כי בלא הכי הוי בכלל 'הודע אליו', שהרי יש לו לקבל דברי העדים. וע"ע רשב"א וחדושי הר"ן]. ובחדושי הר"ם פרש דברי רש"י בדרך זו: גורת הכתוב היא בקרבן שאינו חייב אלא אם 'נודע אליו חטאתו'. וגם כאשר ישנם עדים המחייבים, אפילו האמת עמם, הרי אם לא נודע לו — אינו חייב קרבן. ואם כן הלא יש להסתפק האם אכן אינו מאמין לעדים והוא משוכנע שלא חטא ופטור, או שמא הוא דובר שקר, ובאמת נודעה לו החטאת — על כך מועילה הוכחת ה'מיגו' שאם הוא משקר, היה יכול לומר מזיד הייתי, ומכך שלא אמר כן, זהו לאות שבאמת הוא סבור שלא חטא, ולכן פטור. (וע"ע הסברים נוספים בדברי רש"י, בספר אבי עזרי (קמא. גזילה ז, ח); בית ישי — ז, ב).

'כי היכי דמחייב ליה קרבן מק"ו, מחייב ליה חומש' — ע' במובא בב"ק קד בענין חומש — ממונא או כפרה.

'מה לפיו שכן אינו בהכחשה ובהזמה' — אין הכוונה שגם כעת הוא מודה שחייב ומוכן לשלם, שהרי ודאי אם רוצה יכול לתת מתנה [ואם כן אין כאן הוכחה שנאמן יותר בהודאת פיו מעדים, כי באמת העדים נאמנים, אלא הוא כמתחייב ונותן מתנה לחברו], אלא אפילו אם חזר ואמר 'טעיתי' והרי העדים אומרים שאני פטור — חייב. כן כתבו הרשב"א והר"ן. והקשו על דברי הרמב"ם (טוען ונטען ז, ז) שכתב שיכול לומר 'נוכרתי שפרעתי לו' ופטור. ויש לדחות הראיה מכאן, שיש לפרש שמדובר בכגון שהודה ומת ובאו עדים והכחישו הודאתו, ואף על פי כן חייבים היורשים לשלם (הנצי"ב. וע"ע מהר"ץ חיות). הר"ן והרשב"א אינם סבורים לחלק בין טענת 'נוכרתי' ל'שיקרתי', ולכן הקשו מכאן, אך י"ל שהרמב"ם אכן מחלק בכך, שמדובר כאן שחוזר ואומר שיקרתי בדברי הראשונים ורק אז אינו נאמן, מה שאין כן כשאומר 'נוכרתי' סובר הרמב"ם שמועיל, כענין 'אמתלא' שנותן אדם לדבריו (עפ"י בית ישי ז, א ע"ש).

— מבואר בגמרא שהודאת אדם לחייב עצמו, תקפה גם כאשר העדים מעידים כנגדה. ועמדו רבותינו האחרונים על מקור דבר זה; —

בקצות החושן (לד סק"ד וע"ש בסי' רמא,א) האריך להוכיח [דלא כמהריב"ל] שאין ענינה של הודאת בעל דין כהתחייבות ומתנה שאדם נותן לזה שכנגדו, אלא ענינה וגדרה נאמנות שנתנה תורה לאדם לחובתו. [אלא שבארו האחרונים, שאין זו נאמנות על 'גופא דעובדא' כעדים ושאר הוכחות, שהרי אינו נאמן אלא כמה שנוגע לחובתו ולא לחובת אחרים, אלא התורה האמינתו על חיובו]. ומקור נאמנות זו — מ"כ הוא זה, כמו שכתב רש"י (בקדושין סה: וע"ע בתשב"ץ ח"א פג שטעם הודאת בע"ד כמה עדים או משום מגו דאי בעי יהיב ליה, או מגזרת הכתוב ד"כ הוא זה' כפרש"י).

והעיר ה'קצות', אם אכן אין זו התחייבות אלא נאמנות, מנין ההנחה הפשוטה שנאמנות זו של הודאת בעל דין עדיפה מעדים, ואין לומר סברה היא, שהרי מדברי רש"י הנ"ל משמע שלמדים זאת מן הכתוב?

ובספר אמרי בינה (עדות, ב) כתב שמקור הנחה זו נובע מהדין המבואר בסוגיא שנאמן אדם לחייב עצמו בקרבן גם כאשר עדים מכחישים אותו ומעידים שפטור (כמבואר בתוס'. וע"ע בראשונים, ובחזו"א — חו"מ בליקוטים, ובשו"ת שבט הלוי ח"ד רל). ומקור הדבר הוא מהכתוב או הודע אליו חטאתו — התורה האמינתו לחייב עצמו, הרי שחיובו תלוי רק בדבריו, ואף נגד עדים.

ובשו"ת אגרות משה (חו"מ ח"ב סד,ג) יישב קושית ה'קצות', שהרי לא נתנה תורה נאמנות לעדים אלא כשמעידים בבית דין ולא בשוק. ואין נקרא 'בית דין' לענין זה אלא במקום תובע ונתבע. ואם כן הלא כיון שהודה, שוב אין צורך ל'בית דין' על הסך שהודה, וממילא אין עדותם עדות. (וצ"ב, הלא מדובר גם באופן שאינו מודה עתה, כגון שבא לתרץ דבריו הראשונים, או יורשיו (ע' לעיל), וכן אפשר שמעידים בב"ד אחר, ששם אינו מודה. ומדוע אין כאן 'בית דין'?).

ועוד כתב שם לחלק בין הודאה מחמת תביעה, ששם שייך גדר 'נאמנות' מאחר ויש קצת הוכחה ודרא שחייב לו, להודאה ללא תביעה, שהיא בגדר התחייבות.

ובספר בית ישי (צ) האריך בכללות ענין זה, ופרש ש'הודאת בעל דין' אינה ענין של נאמנות, אלא כענין 'פסק-דין' שאדם פוסק על עצמו, שגילה הכתוב [ב"כ הוא זה] שכשם שיש כח לב"ד לפסוק דין על האדם, כך יכול הוא עצמו לדון ולפסוק חיוב על עצמו (וע' במובא בב"ק עה.). ולפסק-דין יש כח אפילו אם קמי שמיא גליא שאין האמת כן.

אלא שהוסיף, שיסוד ה'פסק' הזה מבוסס על סמך האומדנא וההוכחה שהדברים אמת, כי הרי לא סביר שמודה לחובתו בדברים של שקר.

נראה להביא ראיה לכך, ממה שאמרו (להלן מג:): שהמודה בב"ד שגול וחייבוהו ב"ד, הרי אותו יום הוא 'יום אשמתו' [ולרע"ק משלם כשעת האשמה], ואילו אם באו עדים שגול, יום הגולה הוא יום האשמה ולא היום שבאו עדים — הרי שחלוק דין הודאת בע"ד מדין עדים, שאינו גילוי המציאות אלא חיוב מחודש שחל בהודאה.

ולכאורה יש נפקותא גדולה בין השיטות השונות; האם יש חובה על המודה, כלפי שמיא, לשלם על פי הודאתו, אם יודע את האמת שלא היו דברים מעולם והודה לו בכדי. שלפי ההסבר האחרון לכאורה יש מקום לחיובו. וכתב הגרנז"נ גולדברג שליט"א במענה לשאלה זו, שאף לדברי הקצות-החשן נראה שתלוי הדבר במחשבתו של המודה בשעת הודאתו; אם באותה שעה סבר שחייב ואח"כ נתברר לו שטעה — נראה פשוט שאינו חייב. ואם באותה שעה ידע שאינו חייב אלא שרצה ליתן לו מתנה — בזה נראה שקנה בקנין אודיתא ואסור לחזור בו. ואם נתכוין להשטות בו — צריך עיון. (התשובה במלוואה — בסוף הספר).

כמו כן נסתפקתי כיצד הדין בהודאה שבית דין יודעים בודאי שאינה אמת, כגון שאומר שלוח מפלוני

וידוע לנו שלא נולד אלא לאחר מותו. וכתב הגר"נ שליט"א בתשובה הנזכרת, שנראה שאין לילך אחר הודאתו כשכל העולם יודע שאינו כן כמו שאמר. ע"ש מלתא בטעמא. ואילו הגר"ח קניבסקי שליט"א במענה לשאלות הללו, כתב: לכאור' חייב. והגר"א נבנצל שליט"א כתב שנראה הדבר ששתי השאלות הללו תלויות במחלוקת מהר"י בן לב והקצות, האם הודאת בעל דין גדרה התחייבות — כי אז חייב, או נאמנות ופטור.

*

אשר יאמר כי הוא זה בגימטריא (עם מנין התבות והכולל) מודה במקצת טענה (בעל הטורים — משפטים).

כל אבדה אשר יאמר כי בגימטריא: זהו מודה במקצת הטענה (ברכת פרץ — משפטים)

דף ד

הערות ובאורים בפשט

'מה לגלגול שבועה דעד אחד, שכן שבועה גוררת שבועה, תאמר בעדים דממון קא מחייבי' — אף לדעת האומרים (ע' חו"מ צד, ז.) ש'גלגול שבועה' קיים גם כאשר אינו רוצה להשבע על הטענה העיקרית, ומשלם עליה ממון — אף לשיטות אלו שייך לומר 'שבועה גוררת שבועה', כי לאו-דוקא השבועה בפועל גוררת אלא ח'יוב השבועה הוא שגורר שבועה אחרת (בית הלוי לח, א. וצידד לפרש באופן אחר, ודחה).

'מה לפיו שכן אינו בהכחשה. עד אחד יוכיח שישנו בהכחשה ומחייבו שבועה. מה לעד אחד שכן על מה שמעיד הוא נשבע...' — לגרסה זו, למסקנה למדים מעד אחד והודאת פיו ב'צד השוה', ולא מגלגול שבועה. (וכבר הקשו הראשונים לגרסה זו, מדוע לא אמרו 'אלא' [והלא הוזכר שם אמורא קודם]. אמנם מצינו כעין זה. ואפשר שתלוי הדבר בגרסות הראשונים בכמה מקומות — ע' במובא ב'וסף דעת' נזיר לא. ואולי אפשר שכאן שונה, כי אפשר להשאר בלימוד מגלגול שבועה ומפיו במה הצד, ואין צורך לחזור, אלא שנקטו הפשוט יותר, ללמוד מעיקר דין שבועת עד אחד).

ודנו הראשונים לדקדק לפי זה ממה שאמרו 'הצד השוה שבהן שעל ידי טענה וכפירה הן באים', שאין שבועת עד אחד אלא בטענת ודאי, אבל אם טוען שמא ועד אחד מעידו — אינו מחייב שבועה. [וכן היא דעת כמה פוסקים. ע' רא"ש שבועות פ"ו ה' מרבנו אפרים ור"י הלוי. ואולם לדברי הרי"ף והתוס' (ג. ד"ה מפני) נשבעים בהעדאת עד אחד אף בטענת שמא. וע' בטעמי מחלוקתם באגרות משה חו"מ ח"ב סד, ב. ויש לדחות, כי אף טענת שמא 'טענה' היא (ערמב"ן ור"ן).

וכמה מהראשונים גרסו אחרת, ולשיטתם אין ללמוד מעד אחד ומפיו במה הצד, כי כיון שבעד אחד נשבע על מה שמעיד, אין שייך כלל ללמוד ממנו חיוב שבועה השאר, שאינם מאותו מין כלל. (וע"ע פני יהושע).